

02

Marts 2009
Årgang 145

budskabet

Tidsskrift for bibelstudium, trosliv og mission

Tema | Synd og selvværd

Den rene elendighed eller?
Når synden går i selvværdet
Et litterært monster?

indhold;

leder

02 Et bibelsk gudsbillede

tema

04 Når synden går i selvværdet

07 Altid balance

08 Den rene elendighed eller?

12 Synd og skabelse i forkyndelsen

horisont

15 Carl Fr. Wisløffs 100 års fødselsdag

16 Postmoderne kirke?

17 Guds børnehær

teologi i tiden

18 Et litterært monster?

andre artikler

24 Herren gav, Herren tog

bøger

30 Melkrukken skal ikke blive tom

32 Ateistisk andagtsbog

33 Medvandring

34 At bede enkelt

ISSN 0901-4802

www.budskabet.dk

Budskabet udkommer seks gange om året;

Januar, marts, maj, juli, september og november.

Artiklerne i Budskabet afspejler ikke nødvendigvis redaktionens synspunkter, men redaktionen er ved deres optagelse ansvarlig for, at holdninger og synspunkter må kunne rummes inden for det, som LM står for.

Eftertryk, kopiering og citering er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Design Chr Rahbek Olsen / Amalie Pug. Poulsen

Tryk Øko-Tryk

Pris Abonnement 230 kr.

Unge under uddannelse 135 kr.

Udgiver og ekspedition

Luthersk Mission

Industrivænget 40, 3400 Hillerød

tlf. 4820 7660

dlm@dln.dk

www.dln.dk

Redaktion

Alex Dahl Karlsen, cand.scient.pol. (redaktør)

Park Alle 31, 6880 Tarm. karlsen@dlgmail.dk

Flemming Bak Poulsen, forlagsredaktør, København
(redaktionssekretær)

Lene Due Madsen, lærer, Gudhjem

Inge Bøgel Lassen, lærer, Aalborg

Christian Haahr Andersen, præst, Herning

Henrik Gren Hansen, stud.theol., Århus

Et bibelsk gudsbillede

AF CHRISTIAN HAAHR ANDERSEN

.....

For nogle år siden besøgte jeg en ældre mand på et plejehjem, og i samtalens løb sagde han til mig, at når han skulle her fra jorden, ville Gud komme ham glad i møde. Med dette gav han udtryk for et billede af Gud som den kærlige og barmhjertige Gud, der ville tage imod ham i de evige boliger. Der er kristne, der giver udtryk for noget helt andet, nemlig frygt for om de selv og andre bliver modtaget af Gud, eller om de alligevel kommer til at gå fortabt. Hvilket gudsbillede har vi? Er det Bibelens Gud vi videregiver, eller har vi dannet os vores eget billede af Gud?

Forkerte gudsbilleder

I Kristeligt Dagblad den 16. januar fortæller en kvinde i brevkassen om, at når hun som barn havde været uartig, kunne hendes mor finde på at sige til hende: "Nu elsker Jesus dig i hvert fald

ikke, og hvad tror du, han ville sige, hvis han så dig?". Hun fortæller videre: "Min barmhjertige Gud ... blev en politibetjent, der nidkært holdt øje med mig". Er Gud en politibetjent, der ubarmhjertigt vogter nøje på os? Nej, det er et forkert gudsbillede, og det er fatalt, når dette billede af Gud videregives til andre og ikke mindst til børn. Det er ikke det billede, Bibelen giver af Gud.

Mange mennesker har desværre et forkert billede af Gud. Mange tror, at Gud er en kold regnskabs Gud, der straffer dem for deres overtrædelser. Det kan komme til udtryk, når sygdom og ulykker kommer, og spørgsmålet melder sig: "Hvorfor skulle dette onde og vanskelige møde mig?" Vi ransager os selv og finder måske forklaringen i et eller andet, vi har gjort i fortiden. Det, tror jeg, er en udbredt opfattelse, og det er også en tanke, der let kan komme til os, der tror på Gud. Men Gud er ikke en regnskabs-

Forkert gudsbillede; Gud er ikke en regnskabs gud, der koldt og kynisk gengælder os efter alle vores synder.

gud, der koldt og kynisk gengælder os efter alle vores synder og overtrædelser.

En anden udbredt opfattelse af Gud er, at han til sidst vil frelse alle mennesker, og hvis jeg ikke opfører mig værre end de fleste andre mennesker, så har jeg intet at frygte. Danskerne anno 2009 frygter mange ting: arbejdsløshed, økonomiske problemer og alvorlig sygdom, men Gud, der har magt til at kaste et menneske i Helvede, frygter de ikke. Bibelens alvorlige ord om at Jesus skal komme igen og dømme levende og døde, synes ikke at blive taget alvorligt af de fleste i vores land.

Bibelens Gud

For at få et sandt og bibelsk billede af Gud er det vigtigt at studere hans ord, for dér har Gud givet sig til kende for os, så vi kan se lidt af, hvem han er. Lad mig her nævne nogle få vigtige sandheder om Gud.

"... Gud er kærlighed" (1 Joh 4,8b). Gud elsker den verden han har skabt, selvom menneskeheden har syndet imod ham og lever i synd og ondskab. Gud viser sin godhed imod alle mennesker, og Gud sendte sin søn til verden, for at han skulle frelse verden. Guds kærlighed gælder ikke kun os, der allerede er kristne, men alle mennesker er genstand for Guds store kærlighed (Rom 5,6-8).

Selvom alle mennesker er genstand for Guds kærlighed, har alle mennesker ikke Guds nåde. Det er kun dem, der tror på Jesus Kristus, der er under Guds nåde og er frelst. De, der ikke tror på Jesus Kristus, er under Guds vrede og vil blive fordømt (Joh 3,36). Jesu død på korset og hans opstandelse var for alle mennesker. Sådan er alle menneskers synder sonet og betalt. Det betyder dog ikke, at de har Guds nåde og tilgivelse, for Guds nåde og tilgivelse

kan et menneske kun få ved troen på Jesus Kristus. Det er en klar bibelsk tanke, at der ikke er frelse for den, der er vantro og ikke tager imod frelsens gave, men han kommer til at blive dømt efter lovens strengthed og kommer til at møde Guds vrede og fordømmelse.

"I dag skal du være med mig i Paradis". Disse ord sagde Jesus til den forbryder, der var korsfæstet sammen med ham (Luk 23,43). Gud viser nåde mod den synder, der kun har fortjent dom og straf. Toldere, syndere og mennesker, der vidste, at de havde brug for en frelse, var sammen med Jesus, og de modtog med glæde Guds tilgivelse og nåde. Gud er grænseløs i sin nåde og tilgivelse over for den synder, der kommer til ham og i tro og tillid modtager hans nåde og gave. Evangeliet er, at Gud er en nådig og barmhjertig Gud, og en Gud der tilgiver synd og overtrædelser, fordi Jesus med sit blod har betalt for hele verdens synder.

Det er vigtigt at kunne skelne mellem loven og evangeliet for at kunne fastholde et sandt bibelsk gudsbillede. Vi skal fastholde loven i al dens strengthed og evangeliet i al dets herlighed. Guds kærlighed og nåde skal ikke bruges til at tage lovens strengthed bort ved for eksempel at hævde, at den kærlige Gud ikke vil lade noget menneske gå fortabt og lader alle mennesker blive frelst. Loven skal heller ikke blandes sammen med evangeliet, men det gode budskab om nåde og tilgivelse gælder ubetinget for selv de største syndere. Den rette skelnen mellem lov og evangelium er et herligt lys, så Guds ord bliver rigtigt delt og rigtigt forstået, sådan at vi som kristne kan leve med løftet hoved under syndernes forladelse. Det erkender vi dog kun stykkevis her i tiden, men engang skal vi kende fuldt ud (1 Kor 13,12).

Når synden går i selvværdet

AF ELLEN ESMARCH PEDERSEN

.....

Syndefaldets konsekvenser er uoverskuelige. For egentlig er det vel et udtryk for, hvor gennemtrængende synden er, at det kan gå så skævt, at syndigheden får lov at gå i selvværdet. En konsekvens som for mange er med til at fjerne frimodigheden til at leve menneskelivet med oprejst pande og værdighed. Sådan kan det gå, selv om det bibelske menneskesyn giver al mulig grund til at leve med et sundt selvværd.

Du er værdsat – du får lov at værdsætte dig selv

”Vogt mig som din øjesten” (Sl 17,8).

David, salmens forfatter, hviler i at være Guds øjesten. Det er et gammelt udtryk, der betyder at være nogens yndling eller favorit. Gud har givet hvert menneske en speciel position. Hver især er vi noget særligt. Det er vi, fordi vi er skabt unikke af ham og tilhører ham.

Jeg kalder dig ved navn, du er min (Es 43,1)

Gud kender mit navn! Blandt verdens seks milliarder mennesker

har han fuldstændig styr på, hvem jeg er. Det er stort at tænke på. *Du er min!* Sådan siger forældre nogle gange til deres børn. Dermed markeres et tilhørsforhold, et slægtskab. Ved dåb og tro er vi Guds børn. Han er vores gode far, der siger til os: Du er min! Jeg har skabt dig, og jeg har købt dig for en meget høj pris.

Dette er bare to eksempler fra Bibelen på, at mennesker har værdi i Guds øjne. Der findes mange flere. Guds værdsættelse af os giver os frimodighed til at værdsætte os selv – lige som andres værdsættelse af os gør det. Her er vel og mærke tale om en værdsættelse, der ikke har noget med præstation at gøre. Jeg har ikke gjort mig fortjent til at have værdi. Jeg har det bare.

At blive stillet til ansvar er udtryk for agtelse

Det er syndere, ovenstående bibelord er sagt til. Vores grundlæggende syndighed tager altså ikke vores værdi fra os. Adam og Eva faldt i synd – og vi er grundlæggende mærkede af synden. Her er Bibelens tale fuldstændig klar. Adam og Eva mærkede konsekven-

Ellen Esmarch Pedersen; Der er nogle tendenser i tiden, som gør det vanskeligt at prædike om skyld og ansvar uden at mange føler sig ramt i selvværdet.

sen af deres oprør mod Gud. De blev sendt ud af Edens have og dermed væk fra fællesskabet med Gud. I udgangspunktet udelukker vores synd og vores oprør os også fra fællesskabet med Gud.

Gud stiller altså mennesker til ansvar for deres holdning til ham og de deraf følgende handlinger. Syndens løn er døden! Men netop det at blive stillet til ansvar er et udtryk for, at vi har værdi og er agtede og respekterede af Gud. Straf får kun den, som er tilregnelig i gerningsøjeblikket, og som betragtes som myndig. Når et menneske prøver at fralægge sig ansvar og løbe fra det eller skyder skylden på andre, mister det noget af sin værdighed. Ansvarlighed og værdighed hænger sammen.

Vores ansvarlighed viser sig også ved, at Gud respekterer vores nej. Hvis vi ikke vil have med ham at gøre, får vi lov til at slippe. Gud tvinger ingen til fællesskab med sig. Men der skal heller ikke være tvivl om, at Gud ønsker frelse for hvert eneste menneske.

Gud fandt os værd at frelse

Det største og fineste udtryk for, hvilken værdi vi har for Gud, finder vi i Jesus. Hans stedfortrædende død er det ultimative udtryk for Guds kærlighed til os mennesker og hans værdsættelse af os. At Gud gør os ansvarlige og pålægger os straf for vores fornægtelse af ham – det kan vi til nød forstå, hvis vi anerkender Gud som en autoritet i vores liv. Men at han selv tager straffen ligger uden for vores forståelsesramme og kan kun gribes i tro. *”For syndens løn er død, men Guds nådegave er evigt liv i Kristus Jesus, vores Herre”* (Rom 6,23).

Skyld/skam

Skyld har den, som har gjort noget forkert i forhold til reglementet – i denne sammenhæng Guds lov. Skyld afføder hos det sunde

menneske skyldfølelse og dermed følger et behov for opgør og tilgivelse.

Skam føler det menneske, som ikke opfatter sig selv som god nok. Skamfølelsen får et menneske til at trække sig tilbage og gemme sig for ikke at blive udstødt.

Der er mange ting i vores samfund, der appellerer mere til skamfølelsen end til skyldfølelsen. Og når der prædikes om skyld og menneskets syndighed, bliver det let opfattet som noget krænkende. Skylden bliver noget, som truer selvfølelsen og selvrespekten. Måske fordi vi dermed fratages drømmen om egen fuldkommenhed. Og måske fordi vi i vores tid er ekstra sårbare, fordi vi værdisætter vældig meget efter præstation og ikke så meget efter væren.

Der er altså nogle tendenser i tiden, som gør det vanskeligt at prædike om skyld og ansvar uden at mange føler sig ramt i selvværdet. Det betyder ikke, at vi skal holde op med at gøre det, men det betyder, at vi skal arbejde med, *hvordan* vi gør det. For menneskers frelse afhænger jo af, at de opdager, at de er fortabte, hvis ikke de kommer ind i et sandt forhold til Gud.

”Selv kun et intet” – når forkyndelsen af syndigheden bliver misforståelig

Som vi har set, gives der i Bibelen et stort grundlag for et sundt selvværd – også for syndere. Hvor er det så, det alligevel går galt og syndigheden kommer til at gå i selvværdet? Jeg tror det sker, når der er sider at det bibelske stof, der forsømmes i prædikenen, og når der på nogle områder prædikes misforståeligt.

Forsømmelse af 1. trosartikel

Det er vigtigt, at forkyndelsen har forankring i 2. trosartikel, men første og tredje må aldrig komme ud af synsfeltet. Netop for at >

Ellen Esmarch Pedersen f. 1958
Cand. mag., lærer på LMH.
Gift med Carsten, mor til 3 voksne børn.

hindre misforståelser er det vigtigt, at mennesker også ser sig selv ud fra skabelsens synsvinkel. Med denne synsvinkel inde i billedet kan der prædikkes tydeligt om både menneskets fald og menneskets oprejsning, om synd og nåde.

Manglende klarhed i forkyndelsen af lov og evangelium

Det skal forkyndes klart, at vi er syndere, og at vi er retfærdige. Det, der kan gøre billedet uklart her og skabe misforståelser, er, hvis tingene blandes sammen og ender med "bør"-forkyndelse. Når forkyndelsen af lov og evangelium bliver uklar, afføder det en masse dårlig samvittighed, og den leder nemt over i skammen, der siger: "Jeg dur ikke, nu må jeg også tage mig sammen, så det kan blive bedre med mig". Der er brug for forkyndelse, der leder til knuste samvittigheder. Det er noget andet end dårlig samvittighed. Et menneske med knust samvittighed ser sin rette stilling over for Gud og kan ledes ind i modtagelsen af den betingelsesløse og altomfattende nåde.

Sammenblanding af det vandrette og det lodrette plan

I forkyndelsen må der skelnes klart imellem menneskebud og Guds bud. Tradition og Guds vilje. Gode traditioner og fornuftige levereregler er gode i sig selv, men de må aldrig ophøjes til at være Guds bud. Hvis det sker, bindes samvittigheder på falsk grundlag og dermed følger megen falsk skyldfølelse. På det vandrette plan skal der være plads til, at vi kommer til forskellige konklusioner og har forskellige meninger. Vi må ikke binde samvittighederne hårdere, end Guds ord gør.

Modtagelsen af Guds tilgivelse vanskeliggøres når selvværdet er lavt

Et menneske med lavt selvværd har svært ved at tro på, at det er elsket og værdsat af andre mennesker. Denne usikkerhed giver

sig ofte udslag i et overdrevet behov for anerkendelse og for at blive set. Og selv om omgivelserne giver masser af disse ting, preller det ligesom af og bliver ikke modtaget.

På samme måde kan det blive i forholdet til Gud. Det kan blive vanskeligt at tro sig elsket og værdsat af ham. Og det kan frem for alt blive vanskeligt at tro sig tilgivet. "Hvordan kan Gud elske mig? Der er jo ikke noget, der er værd at holde af!" Mange, som slås med manglende frelsesvished, slås også med lavt selvværd, for det hænger ofte sammen. "Der skal være nogen hjemme" – altså en tydelig personlighed, som både kan blive stillet til ansvar, og som kan modtage Guds tilgivelse. Det er en af grundene til, at det er fatalt, hvis vi ikke giver plads for en sund forkyndelse af første trosartikel.

Tilgivet til et liv i frimodighed i syndens verden

"Tak med glæde vores Fader, som har gjort jer duelige til at få del i de helliges arv i lyset" (Kol 1,12). Jesus har stillet sig mellem os og Gud. Når Gud ser mig, ser han Jesus. Og han dur. Gud ser mig helt retfærdig og ren. Hvilken frihed! Jeg er gjort duelig, så jeg dur! At være en tilgivet synder er at træde ind i denne virkelighed. Og den giver frihed til at leve det ufuldkomne liv i denne syndens verden, så vi selv og vores næste får gavn af det. Det fuldkomne krav har Jesus altså indfriet for os. Nu kan vi derfor frimodigt være de ufuldkomne mennesker, vi er, her i verden. Vores medmennesker kan nøjes med det ufuldkomne. Det giver mig syndige menneske værdighed.

Altid balance?

AF DITTE OLSEN

Du spørger:
Hvorfor bebrejder du mig altid?
Hvorfor må det ikke bare være
synd for mig?

Jeg forstår ...
og elsker dig stadig!
Jeg konstaterer bare
at du har brug for
at jeg
levede dit liv.

Den rene elendighed eller?

Om syndens virkelighed i det kristne liv

AF PEDER ØSTERGÅRD JENSEN

.....

Denne artikel handler om, hvad den bibelske lære om synden går ud på, hvorfor den er vigtig at holde fast i, og dernæst nogle overvejelser om forkyndelsen af synd, særligt når det gælder synden i de kristne.

Bibelsk syndsforståelse

Forståelsen af synden har gennem kirkens historie været et debateme.

Fra Oldkirken er den mest kendte kontrovers, den mellem kirkefaderen Augustin og Pelagius, som senere blev kætterdømt. Mod Pelagius' forståelse af synd som blot forkerte handlinger, som mennesket kunne komme ud af gennem vejledning, hævdede Augustin læren om arvesynden, som kun Guds nåde kan redde fra.

Også under reformationen var forståelsen af synden et centralt

stridspunkt. Luther gjorde op med en udbredt tanke i den katolske kirke, at mennesket havde mulighed for at gøre noget, som forberedte det til at modtage nåden, en slags halv-pelagianisme. Videre hævdede han, at også efter omvendelsen findes der synd tilbage i mennesket, som gør, at det ikke er retfærdigt i sig selv. Luther tog et stærkt opgør med blandt andet teologen Latomus, som mente, at synden som egentlig synd blev helt fjernet i dåben.

Luther reagerede stærkt på denne ubibelske syndsforståelse for evangeliets skyld. En forkert og svag forståelse af synden – og dermed af retfærdiggørelsen – fører til, at frelsen helt eller delvis kommer til at afhænge af mennesket. Dermed fratages Gud sin ære, fordi Jesu død bliver nytteløs, og mennesket bliver usikker på, om det har Guds nåde. Det at fastholde en sand og bibelsk forståelse af synden er en forudsætning for, at forståelsen af

Det giver sig selv; Syndens virkelighed er en del af al kristen forkyndelse.

frelsen som en ufortjent gave kan bevares.

Den bibelsk-lutherske syndsforståelse kan opsummeres i følgende punkter:

1. Synden går i arv i menneskeheden og har magt over det naturlige menneske fra undfangelse til død. Romerbrevet 5,19: *"de mange blev syndere ved det ene menneskes ulydighed"*
2. Mennesket fødes ikke med et reelt valg mellem ondt og godt, og er ikke i stand til at gøre noget, der fortjener til frelsen, ja ikke engang at søge Gud. Romerbrevet 3,10-11: *"Der er ingen retfærdig ... ingen, der søger Gud" (Jf. Ef 2,1).*
3. Synden sætter os under Guds vrede, skiller os fra Gud. Alle mennesker er under vrede og fødes skyldige til fortabelse. Efeserbrevet 2,3: *"vi var af natur vredens børn"*.
4. Synden er en åndelig død, som mennesket ikke selv kan vikle sig ud af. Det er helt afhængigt af indgreb udefra. Efeserbrevet 2,1: *"Også jer har han gjort levende, jer der var døde i jeres overtrædelser"*.
5. Synden er et fordærv i mennesket. Synd er ikke først og fremmest onde handlinger, men onde motiver og længsler, som udgår fra menneskets inderste – og som siden bliver til synd i handling. Matthæusevangeliet 15,19: *"Fra hjertet udgår onde tanker, mord, ægteskabsbrud, utugt, tyveri, falsk vidnesbyrd og bespottelser" (Jf. Jak 1,14).*
6. Synden bliver synlig, ja vækkes til live i mødet med Guds helighed og retfærdighed – særligt når vi møder den i Guds lov. Loven kan ikke stille noget op med synden. Romerbrevet 7,9: *"da budet kom, levede synden op"*.
7. Synden overvindes, når mennesket bliver født på ny, så:
  - synden har ikke magt til at fordømme. Romerbrevet 8,1: *"Så er der da nu ingen fordømmelse, for dem, som er i Kristus Jesus"*.

- vi er sat fri til at tjene Gud. Romerbrevet 6,18: *"Befriet fra synden er I blevet trælle for retfærdigheden"*.

8. Synden findes stadig i det troende menneske, men ikke som enerådende magt, snarere som en slags benspændsfaktor. Vi er ikke i stand til frit at gøre det gode. Det, som Paulus kalder kødet, og som vi ofte refererer til som det gamle menneske, må vi fortsat kæmpe med. Galaterbrevet 5,17: *"Kødets lyst står Ånden imod, og Ånden står kødet imod. De to ligger i strid med hinanden, så I ikke kan gøre, hvad I vil" Jf. Rom 7,14-25.*

Forkyndelse af menneskets syndighed

Det giver sig selv at syndens virkelighed er en del af al kristen forkyndelse. At synden er en realitet og at alle mennesker synder, er næppe det, som volder størst vanskeligheder at få mennesker til at indse. Derimod er det en udfordring i forkyndelsen at formidle, hvor radikal synden er, og hvor alvorlige dens konsekvenser er.

Det vækker modstand, at mennesker kan være "uskyldigt" skyldige, altså være født syndere. Og især i vores kulturelle klima er der stærk både følelsesmæssig og fornuftsmæssig modstand mod, at mennesker kan blive dømt til evig straf på grund af synd, stor som lille. Vi skal ikke overse, at det også kan være vanskelige spørgsmål for bibeltro kristne, og at der er mange vigtige sjælesørgeriske emner forbundet med det. Det er dog ikke det, vi skal gå ind i her, men blot konstatere, at vi må kæmpe for at holde fast ved bibelens lære om synden, selvom den vækker modstand. Det afgørende er, at syndens radikalitet på den ene side modsvarer af nådens radikalitet på den anden side. Nåden som virkelig nåde. At alle mennesker er syndere i samme grad, og lige fortabte betyder, at evangeliet er en ufortjent gave, som Gud giver til men- >

Bemærk; Selvom Bibelen lærer, at omvendelsen er Guds værk, så anerkendes det, at mennesket oplever sig aktivt i omvendelsen.

nesker, uafhængigt af deres forudsætninger og menneskelige kvaliteter eller mangel på samme.

Omvendelsen – Guds eller menneskers værk?

Det kan være på sin plads at bemærke, at selvom Bibelen lærer, at mennesker ikke kan søge Gud af sig selv, og at omvendelsen er Guds værk, så anerkendes det, at mennesket oplever sig aktivt i omvendelsen, for eksempel ved at det beslutter sig for at tage imod Jesus. Ja, det er direkte bibelsk at opfordre til at omvende sig. Men det må klinge med i forkyndelsen, og måske særligt pointeres i bibelundervisning, at det er dybest set er Gud, der virker omvendelsen gennem Ordet. For at man bliver klar over, at det ikke er ens omvendelse eller intense søgen efter Gud, der "fremkalder" nåden, og så vægten ikke flyttes fra frelsen som Guds værk til noget, jeg fortjener. Det skal ikke mindst understreges over for dem, som kan blive anfægtet over om deres "omvendelse" nu er god nok.

Synden i de troendes liv

Det er enkelt nok at se behovet for at forkynde om synden over for ikke troende mennesker, så de kan se deres behov for frelse. Men det er også nødvendigt at minde troende om synden som en virkelighed i deres liv, og det skal vi fokusere på i resten af artiklen.

Det er en reel fare, at kristne havner i en eller anden form for selvtilfredshed eller ligegyldighed, om ikke ligefrem gerningsretfærdighed, hvis syndens virkelighed bliver forkyndt svagt eller forkert. Den anden fare er at ende i anfægtelser, hvis man ikke har forstået, hvad synd virkelig er, at det ikke er muligt for noget menneske i sig selv at blive retfærdig.

Omkring spørgsmålet om synden efter omvendelsen, kan vi med fordel gøre brug af Luthers skrift mod Latomus (*Mod Latomus, Om synd og nåde*, Credo forlag).

Over for Latomus holder Luther fast ved sætningen: "Enhver god gerning er synd", forstået sådan, at det ikke er muligt for mennesket på noget tidspunkt at være fri fra syndige tanker og motiver.

Her berører vi det sted, hvor "elendighedstenen" hører hjemme som en forkyndelse af, at mennesket selv efter, at det er kommet til tro, ikke er i stand til at sejre over synden i sit liv.

Paulus kan med sit udråb i Romerbrevet 7,24, "Jeg elendige menneske, hvem skal fri mig fra dette dødsens legeme" kaldes for elendighedstenens far. Paulus' erfaring er, at selvom hans sind, altså hans genfødte vilje, ønsker at gøre Guds vilje, så får hans kød, dvs. hans syndige natur, ham til at gøre det onde alligevel.

I én forstand er vi stadig lige så bundet af synden, som før vi kom til tro. Vi er ikke i stand til at udrydde den. Vi falder i synd igen og igen. Det er vigtigt, at forkyndelsen bekræfter det, ved at sige det så radikalt som Paulus gør: "Det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg" (Rom 7,19). Så mennesker kan spejle sig i den erfaring og se, at det hører til livet som kristen og ikke er et udtryk for, at man kun er en indbildt kristen. Derfor kan der være en enorm frihed i at råbe med Paulus: "Jeg elendige menneske".

Syndens magt er brudt

Det er dog vigtigt, at fortsættelsen hos Paulus får lov til at klinge med. Det er nemlig ikke en sand bibelsk forkyndelse, hvis vores situation som kristne sættes helt lig ikke-troende. Fra en anden vinkel er den kristnes forhold til synden alligevel helt anderledes efter omvendelsen. Luther skelner her mellem herskende og

Peder Østergård Jensen f. 1977.

Cand.theol. Københavns Universitet og Dansk Bibel-Institut 2006.
2006- Landsungdomssekretær i Evangelisk Luthersk Mission.

behersket synd og to citater er med til at vise, hvad han mener med det.

"Således har vi, efter at vi ved dåbens nåde er kaldet ind i troens rige, fået syndens rige i vores magt. Alle dets kræfter er brudt. I vores lemmer er der blot blevet nogle rester tilbage, som stritter imod og i sind og natur afslører slægtskabet med dem, der blev tilintetgjort" (s.117).

"Synden i os efter dåben [er] virkelig synd efter sin natur... For følelsen af vrede og seksuelt begær er den samme i den fromme som i den ugudelige, den samme før nåden som efter nåden. Men i nåden kan det ingenting, uden for nåden har det overtaget" (s.122).

De to citater fremhæver hver sin side af at syndens herredømme er brudt.

For at tage det sidste først, så slår Luther fast, at synden ikke kan fordømme os, fordi vi er under nåden. Selvom synden er den samme og lige alvorlig, fordømmer den ikke til fortabelsen, når vi er i Jesus. Det er den fuldstændige sejr over synden.

Men Luther fremhæver også, at synden har fået modstand i den troende – før strittede synden ikke imod, for der var ikke nogen modstand, men det er der nu. Den kommer fra den nye vilje til at gøre det gode, som Ånden har født.

Tilsvarende siger Paulus i Romerbrevet 7,25: "Med mit sind tjener jeg da Guds lov, men med kødet syndens lov", og i Romerbrevet 8,1: "Så er der nu ingen fordømmelse, for den der i Kristus Jesus."

I Romerbrevet 6 kan vi se, at Paulus benytter "friheden fra synden" som afsæt til at opmuntre til at leve det nye liv ud. Får vi ikke forkyndt den nye virkelighed, som gælder for den kristne, både som status og som et begyndende nyt liv, så er der for mig at se

risiko for to ting:

For det første at synden går i selvværdet, som en anden artikel handler om. At man føler sig fordømt, ussel og værdiløs og tror sig fuldstændig overladt til syndens fordærv, fordi man ikke hører andet end, at man er en forfærdelig og håbløs synder, som Gud uforståeligt nok vil tilgive alligevel. I den kontekst, kan udråbet "Jeg elendige menneske" komme til at lyde som en bekræftelse af det manglende selvværd.

For det andet kan det betyde, at motivationen til at leve et liv efter Guds vilje forsvinder, fordi det alligevel ikke kan betale sig, og det er helt umuligt at blive et bedre menneske. Over for Gud bliver vi ikke bedre, i den forstand, at den synd, der er tilbage i os, stadig er nok til at fordømme os, hvis vi forsøger at klare os med egen retfærdighed. Men det er uden for diskussion at de bibelske forfattere betragter det som en reel mulighed at gøre fremskridt i gode gerninger. Vi kan og skal gøre gerninger, der er Gud til behag (Rom 12,1) – og til gavn for andre mennesker.

Elendighed og herlighed

Der er rigeligt med elendighed i de kristnes liv, det kan man forvise sig om ved at give sig i kast med Jesu nærgående undervisning i fx bjergprædikenen og apostlenes konkrete formaninger. Det afslører min synd, og gør mig afhængig af Jesus. Jeg tror, at den personlige syndserkendelse bliver stærkest, når det er mine konkrete synder, som bliver afsløret. Den bibelske undervisning om synden, som vi har set på, er den forståelsesbaggrund, jeg kan sætte min erfaring af "at det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg", op imod. Men elendigheden overtrumpes af herligheden: At jeg er ren og uden fordømmelse i Jesus, og at han bor i mit hjerte.

Synd og skabelse i forkyndelsen

AF JAKOB OLSEN

.....

”Vi tror, lærer og bekender, at der er en forskel mellem menneskets natur og arvesynden. Ikke alene som mennesket i begyndelsen er skabt af Gud, ren og helt uden synd, men også som mennesket er nu efter faldet. Der er en forskel mellem naturen, som også efter faldet stadig er og bliver en Guds skabning og så arvesynden. Og denne forskel er lige så stor som forskellen mellem Guds gerning og Djævelens gerning.

Vi tror, lærer og bekender også, at denne forskel må fastholdes af al magt, fordi den lære, at der ingen forskel er mellem vores fordærvede menneskenatur og arvesynden, står i strid med vores kristne tros hovedartikler om skabelsen, genløsningen, hellig-

gørelsen og legemets opstandelse og kan ikke forenes med dem”.
(*Konkordieformelen* artikel 1).

Godt og fordærvet

Ovenstående citat er fra den lutherske bekendelse, som vi finder den i Konkordieformelen. Efter Martin Luthers død i 1546 opstod der stridigheder blandt nogle af de lutherske om forskellige teologiske spørgsmål, blandt andet om hvordan man taler ret om synden og menneskets natur. For at afklare det spørgsmål, skelner man i Konkordieformelen mellem to afveje eller kætterier, som bliver betegnet henholdsvis pelagianisme og manikæisme. Man vil både fastholde, at mennesket er fordærvet af synden, og derfor ikke kan frelse sig selv, og at Gud har skabt mennesket, og at mennesket derfor er godt.

At tale om synd; Meget af det, som kan siges om mennesket under synden, kan misforstås.

I artikel 1 i Konkordieformelen henvises der flere gange til Augustin (354-430) og hans opgør med manikæismen. Der var mange i den tidlige kirke, som forsøgte at fjerne kirken fra det gammeltestamentlige udgangspunkt, at Gud har skabt den fysiske verden med kød, blod og materie, men hvis det skete, mente Augustin og mange med ham, ville det medføre, at kristentroen blev opgivet. Gud, som skaberen ville forsvinde; Jesus, som Gud der antog menneskelig natur (kød), ville blive fornægtet; frelsen af mennesket ville blive ophævet; og læren om genløsningen af den faldne verden ville blive svigtet.

Derfor fastholdt de lutherske, at der måtte forkyndes skarpt om synden, men ikke på en sådan måde, at mennesket blev Djævelens værk. Det, som altid forudsættes, når der tales ret om synden, er, at mennesket ikke er bestemt til synden, men skabt af Gud. Netop fordi skabtheden medtænkes, kan syndens alvor fastholdes. Det er på baggrund af, hvad der er tænkt med mennesket, at syndens byrde bliver stor, for synden er ret forstået ikke menneskets element.

Skabt og bundet

Denne tanke kan findes forskellige steder i Bibelen som for eksempel, når det siges, at "alt, hvad Gud har skabt, er godt og skal ikke forkastes" (1 Tim 4,4). Men i stedet for at trække forskellige steder frem, som fremhæver Gud som skaberen af alt, vil jeg fokusere på noget Jesus siger, som måske kan synes at pege i en ganske anden retning.

I Johannesevangeliet 8 er der nogle mennesker, som får at vide af Jesus, at de er ufrie slaver, der ikke kan befri sig selv, men har behov for at blive befriet. Ja, rent faktisk er det sådan, at de ikke engang kan høre, hvad Jesus siger: "Hvis Gud var jeres fader, ville I

elske mig (...) I har Djævelen til fader, og I er villige til at gøre, hvad jeres fader lyster (...) Den, der er af Gud hører Guds ord; men I hører ikke, fordi I ikke er af Gud" (Joh 8,42, 44 og 47). Umiddelbart kunne man få den tanke, at Jesus her siger, at mennesket er skabt af Satan. Men for at gennemføre den forståelse, må man læse kapitel 8 adskilt fra, hvad der ellers siges i Johannesevangeliet, og man må fjerne det fra den jødiske sammenhæng, som Jesus taler i.

Johannes-evangeliet begynder med skabelsen og slår fast, at alt er blevet til ved Ordet, og uden Ordet blev intet til af det, som er (Joh 1,3). Alle mennesker er skabt af Gud, og Gud er deres fader i den forstand, at de kommer fra ham. Men samtidig gælder det, som Jesus blandt andet siger i Johannesevangeliet 8, at der er sket et brud mellem mennesker og Gud. Åndeligt set er det ikke Gud, der er bestemmende for alle menneskers handlinger, men en anden åndelig virkelighed har fået magten over mennesket, taget det til fange og gået i pagt med mennesket. For så vidt mennesket bestemmes af Djævelen, er Djævelen dets far: Det vil sige den, mennesket i mange forhold efterligner og følger. Derfor har alle mennesker brug for en ny fødsel. Det er alvoren gennem hele Johannesevangeliet og det er glæden, som ligger i den befrielse, der kommer med Jesus.

Synd og skabelse

Det betyder, at der kan tales barskt i forkyndelsen om synden og dens konsekvenser. Men alt hvad man siger om synden, må stå i spænding i forhold til skabelsen og forløsningen. Man må gøre sig klart, at meget af det, som kan siges om mennesket under synden, kan misforstås. Det betyder ikke, at den mulige misforståelse skal afholde en fra at sige det, men man må overveje situationen, hvori det siges, og stille det i forhold til, hvad der ellers >

Jakob Valdemar Olsen f. 1967

Cand.theol. 1995, ph.d. 2000.

Sognepræst i Emdrup Kirke i København (siden 2000). Adjunkt på Dansk Bibel-Institut (siden 2001). Formand for LogosMedias bestyrelse.

Forfatter til bøgerne "Kristendom og vestlig tænkning" og "Kierkegaard, kærlighed og kristendom".

siges i prædikenen. For eksempel kan man godt sige, at synden er menneskets element lige så vel som man kan sige det modsatte; alt afhænger af, hvordan det forstås.

Synden, afstanden til Gud og mennesker, har inficeret alt hos mennesket, så der er intet af det menneskelige liv, som ikke er påvirket af synden. Synden er som en surdej, der gennemsyrer hele dejen og påvirker alt (1 Kor 5,6); eller den er som en gift, der kommer ind i kroppen og gør alt sygt. Billedet med synden som en gift, er ofte brugt i kirkens historie, og det både i oldkirke, middelalder og reformation. Det, at synden er så gennemtrængende og bestemmende for det menneskelige liv, er baggrunden for, at Jesus taler, som han gør i Johannesevangeliet 8, eller at Paulus i Efeserbrevet kan sige, at mennesker er bestemt "af denne verdens tidsalder" og er "af natur vredens børn" (Ef 2,2-3).

Syndserkendelse

Man kan sige, at der er en bibelsk elendighedstone, som må fastholdes, og uden den giver evangeliet ikke mening. Dog må denne alvorlige bibelske stemme ikke formidles på en måde, så Gud som menneskets skaber reelt forsvinder fra forkyndelsen. Og det er heller ikke forkynderens opgave at skabe syndserkendelse – eller (for den sags skyld) selvforagt.

Forkynderens opgave er at formidle det bibelske budskab om storheden i skabelsen, også den svimlende tanke, at det er den almægtige og gode Gud, der har skabt og villet hvert enkelt menneske. Mennesket er ikke en tilfældighed, der ligegyldigt er skubbet ind i tilværelsen, og en dag lige så formålsløst må forlade

den, selvom det er en tanke, der ligger lige under overfladen hos mange i Danmark i dag. Mennesket er noget langt større, men er faldet dybt.

Om det budskab vil skabe syndserkendelse, er i sidste ende Guds gerning. Det var ikke alle, der så synden hos sig selv, da Jesus i Johannesevangeliet 8 udfordrede dem, han var i samtale med. Forkynderen må vove at have tillid til Gud. Vi må selvfølgelig gøre os umage med at få budskabet formidlet, men vi skal ikke bare skrue på de retoriske knapper, for at få presset mennesker ud der, hvor de kan slå sig selv i hovedet.

Menneskets betydning

Og så må vi tale stærkt om Guds kærlighed til os mennesker, der er gennemsyret af synd. Guds kærlighed begrundes ikke i menneskets herlighed, men i Gud selv. Hvor alvorlig synden er, ser vi først, når vi ser, hvad synden har kostet Gud. At Gud måtte ofre sig selv og gå i Helvede for fordømte mennesker, viser, at synden ikke er overflade, lige så vel som Guds kærlighed ikke er overflade. Menneskets storhed – og dermed Alvoren og betydningen i menneskelivet – fastholdes, når vi får Guds perspektiv på vores verden. Og det gælder både i forhold til skabelsen, faldet og forløsningen. Menneskets betydning understreges i skabelsen på en sådan måde, at mange i dag har svært ved at følge med: Den evige Gud har en tanke med hvert enkelt menneske. Menneskets betydning fremhæves i faldet: Hvad mennesket gør, har evig vægt. Menneskets betydning tydeliggøres i forløsningen: Gud vil gøre alt for at nå hvert enkelt tabt menneske.

Horisont;

Spalten, hvor redaktionens medlemmer vil forsøge at sætte aktuelle og principielle forhold ind i en større sammenhæng. Spalten vil også indeholde passager fra den kirkelige debat og klip fra forskellige blade og aviser.

Carl Fredrik Wisløffs 100 års fødselsdag

Flemming Kofod-Svendsen skrev en kronik i Kristeligt Dagblad 7. januar i år i anledning af Wisløffs 100 års fødselsdag og i anledning af udgivelsen af bogen *Teologen Carl Fr. Wisløff. En antologi hundre år efter hans fødsel*. Den kronik satte en del tanker i gang hos mig.

Kofod-Svendsen skriver bl.a.: "Wisløff var lærd. Engang jeg besøgte ham, stillede jeg ham et spørgsmål om Augustins syn på forudbestemmelsen. Wisløff sagde straks: 'Lad os gå til kilderne', hvorefter han henvendte Augustin på latin og norsk.

Wisløff var ikke den verdensfjerne professor, men ustandselig på prædiken- og foredragsrejse i ind- og udland. Han kunne tale enkelt om vanskelige teologiske emner". (...) "Wisløff ... har især haft betydning på to områder: bibelsynet og forholdet mellem lov og evangelium."

Den netop udgivne bog om Wisløff har en meget sigende forsidebaggrund: Der kan man se titlerne på nogle af hans mange udgivelser.

Personligt har Wisløffs mange bøger betydet meget for mig. De hører til blandt mine kæreste og mest læste bøger. Grunden er

den, som Kofod-Svendsen berører ovenfor: Wisløff er lærd professor, men formår at skrive med en tankeklarhed og enkelhed, så det vanskelige bliver forståeligt.

Dernæst har Wisløff også betydet så meget for mig, fordi han har brugt sin lærdom til at prædike Ordet ind i mit hjerte. Det, jeg har lært af ham, har været hans store tillid til Ordet, både dets sandhed og dets virkekraft til at genføde mennesker. Han har talt mig åndeligt varm, har ledt mig tættere på Jesu blod. Der er en fantastisk sjælesørgerisk tone i hans bøger. For mig har det været åndeligt fornyende igen at gå i gang med hans prædikensamling over adventstidens og julens tekster: *Lyset skinner i mørket*. Jeg vil give nogle smagsprøver fra prædikenen over Lukasevangeliets 4,16-22. Overskriften er "aktuel prædiken".

"Prædikenen skal svare på de spørgsmål, som folk er optaget af, hedder det. – Ja, måske! Men frem for alt skal den lære folk at stille de rigtige spørgsmål. Det er ikke sikkert, at de spørgsmål, som optager os så stærkt, spiller nogen større rolle under evighedens synsvinkel. Det, som er aktuelt, er Guds eget ord. Skal vi tale om noget, som har virkelig betydning for de mennesker, som sidder under prædikesto-

len, må det være et bibelsk ord, vi har som grundlag. Vi læser vores budskab – fra Bibelen" (side 11).

"Folk i synagogen havde ingen brug for det, Jesus havde at tilbyde. Derfor begyndte de at snakke om prædikanten i stedet for" (side 18).

Wisløff kommenterer det forhold, at folkene i Nazarets synagoge jager Jesus ud for at styrte ham ned, på følgende måde: "Jamen, så kunne det da ikke være nogen virkelig aktuel prædiken? For i så fald måtte jo det hele have fået en lykkelig udgang? Sådan er der nok mange, der vil tænke. Er prædikenen bare virkelig aktuel, strømmer folk til. Da slutter også gudstjenesten i harmoni, som den skal. Er du nu sikker på det? Er den ydre, synlige succes den eneste pålidelige målestok i Guds rige? Vi ved, at sådan er det ikke. For Guds ord er aktuelt også på den måde, at det sætter *skel* (Wisløffs fremhævning) mellem mennesker. Det sætter et skel mellem dem, som er tilfreds med sig selv og deres religiøse status – og dem, som er små nok, hjælpeløse nok, fortabte i sig selv, og som derfor har brug for Jesus som Frelser. Hvordan er det med dig i denne henseende? (side 19)"

Så, hvis du har en eller flere bøger af Carl >

Fr. Wisløff stående derhjemme, så prøv at støve dem af og læs dem igen. Du får dig en overraskelse over, hvor aktuelle (undskyld udtrykket) de er. Der er nærende kost til enhver kristen.

I øvrigt forventer vi snarest at kunne præsentere bogen om Wisløff her i Budskabet i form af en grundig boganmeldelse.

ADK

Postmoderne kirke?

”Det postmoderne menneske er præget af en *træthed* eller direkte aversion imod systemtænkning, dogmer, teorier, ideologier store fortællinger og en korresponderende *længsel* eller målrettet *søgen* efter ægthed, relationer og små, overskuelige fortællinger, som det selv kan identificere sig med.” Sådan skildrer Jens Bruun Kofoed (JBK) den postmoderne mentalitet i en artikel i det første 2009-nummer af Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke.

Det er forsøget på at imødekomme denne postmoderne *søgen*, som er drivkraften bag mange af de nye missionale kirkeformer, der ser dagens lys i disse år. Vel at mærke ikke kun som en missionstaktik, der skal lokke kirkefremmede til – men

som et personligt foretrukket alternativ for mange postmoderne kristne.

Et udbredt kendetegn ved disse kirker er den stærke vægtlægning på discipelskabet. Det personlige, relationelle og erfaringsbaserede i mødet med Jesus betones – i reaktion mod den højtsvævende, teoretiske monologprædiken, som mange oplever som kendetegnende for de gamle kirker og missionshuse. I de nye kirker opleves tærsklen ikke så høj, og der er bedre plads til at være ”på vej i en proces” for det postmoderne menneske.

JBK fremhæver det positive i denne nytænkning og lægger det ud som en udfordring til de gamle, etablerede menigheder – ikke nødvendigvis en udfordring til at indrette menighedssamlingerne efter det postmodernes menneskes behov; men en udfordring til at tænke efter, om der ikke er noget af denne discipeltanke, der mangler i vores foreninger midt i de faste og forudsigelige rammer, som alt for let bliver en livsstil i sig selv, uden liv og uden forbindelse til hverdagen i øvrigt.

Men JBK fanger også de steder, hvor kæden hopper af:

”Hvor personlig, relationel og procesorienteret Jesu forkyndelse end måtte være, så sker den ikke på *bekostning* af det pro-

klamerende, insisterende, autoritære og monologe. Jesu forkyndelse er ikke *dialog* i betydningen ’drøftelse med udveksling af argumenter for bestemte synspunkter om afgrænset emne’, som det defineres i Gylvendals Fremmedordbog, og selv når den ofte har form som en *samtale*, må denne betegnelse kvalificeres ved at understrege det asynkrone forhold, der er mellem Jesu autoritative, åndfulde udlægning af *Skrifterne* (gennem ord, tegn og handling), og disciplenes spørgsmål og kommentarer til denne udlægning af *Skrifterne*. Og selvom der kan argumenteres for, at for eksempel Apostlenes Gerningers vægtlægning på monologe taler eller prædikener som forkyndelsesform er kulturelt betinget, og at det derfor er den græsk-romerske kontekst snarere end budskabet, der fordrer at samtalen fylder så lidt, så er forklaringen snarere, at det ligger implicit i budskabet. Altså i det Ord, som til forskel fra alle andre ord, er ’virksomt og skarpere end noget tveægget sværd’ (Heb 4,12), som åbenbarer for os, ’hvad intet øje har set og intet øre hørt, og hvad der ikke er opstået i noget menneskes hjerte’ (1 Kor 2,9), og som har kraft til at skabe, hvad det nævner. Fordi det altså er selve *ordet* og ikke bare samtalen eller diskussionen om det, som

har kraft til at kalde til omvendelse, skabe troen på Kristus og udruste til at leve i troen, så har det en indbygget tendens til at ville stå alene, uimodsagt og guddommeligt insisterende. Ikke som noget abstrakt og virkelighedsfjernt, men som den måde, hvorpå Gud *netop* møder det enkelte menneske dér, hvor det er, med dét, som det har brug for. [...]

Det Nye Testamente beskriver ikke den monologe prædiken som et kulturelt alternativ, men som en kommunikationsform, der er bestemt af budskabet, og som derfor skal have førsteprioritet i enhver given kultur. Den er et *nådemiddel*, for nu at bruge en formulering fra det lutherske ordforråd, som ikke kan erstattes af et andet forhold mellem form og indhold, uden at den mister sin karakter af netop at være et nådemiddel. ...

Hvis forkyndelsen forbliver på antydningssplanet som et indspil til en progressiv dialog, så svigter vi kaldet til at prædike med den *overbevisningskraft*, som alene de gudsinspirerede Skrifter indeholder, og til den *vished*, som alene Guds ord kan give, og som jo i øvrigt er en udpræget mangelvare i det postmoderne menneskes sandhedssøgen."

HGH

Guds børnehær

Tirsdag d. 16. december 2008 kom jeg tilfældigt til at se et program på DR2 – Dokumania – som handlede om tre amerikanske børn, der deltog i en stor børnelejr, "Kid's on Fire" arrangeret af Pinsebevægelsen i USA.

Undervejs blev det antydnet, at børnene også legede, men hovedparten af tiden blev brugt til at oplære dem til at være kristne soldater i "Guds hær", med henblik på senere at blive en del af det fremtidige politiske lederskab i USA for at "generobre USA for Jesus".

Metoderne og undervisningen var skræmmende! Satan var en meget gennemgående skikkelse, synden blev fremmalet i al sin rædsel, så børnene hulkede og græd, og de sang og dansede ekstatiske, bekendte og prædikede for hinanden. De tre børns personlige vidnesbyrd var præget af, at de havde styr på, at der fandtes døde kirker, hvor menigheden nøjedes med at bede Gud velsigne dem, mens de sang nogle salmer og lyttede til en prædiken, og levende kirker, hvor man dansede og råbte halleluja, så Gud virkelig kunne se, at man gjorde noget for ham. Og midt i det hele bad de for en papfigur af præsident Bush i

fuld størrelse!

I mine øjne var der ikke langt til Hitler, hitlerjugend og jødiske fjendebilleder. På den anden side er det altid nemt at se fejlene hos andre.

I Kristeligt Dagblad havde jeg nogle dage før – i forbindelse med et interview – læst følgende udtalelse: "Det dårlige ved Luthersk Missionsforening var, at skyld og skam og frygt fyldte meget".

Jeg håber, at ordet "var" virkelig betegner, at der er tale om fortid. For uanset, at der kan være tale om en meget subjektiv og enestående betragtning, så er der nok alligevel flere, som vil anerkende, at tonerne har lydt. Også i børnearbejdet.

Og der er måske også nogle, som mener, at det var – og er – godt og rigtigt på den måde? Ikke mindst hvis folkekirken er åndeligt død, misbruger ordene om kærlighed og forkynder alles frelse!

Jeg ved ikke, om vor tids børn og unge er meget anderledes end tidligere; om der er mindre respekt, disciplin, syndserkendelse og omvendelse i vore dage. Men lad os aldrig forfalde til metoder, som skræmmer eller forfører eller til at misbruge løsrevne dele af Guds ord til at manipulere med. Heller ikke over for voksne.

IBL

Bibeltro teologi bliver i disse år udfordret af en række forskellige strømninger og tilgange. I serien Teologi i tiden vil vi sætte fokus på nogle af de vigtigste. En række kompetente teologer vil præsentere de nye strømninger og give dem modspil.

Et litterært monster?

Når der ikke lades sten på sten tilbage af det bibelske Israel.

AF JENS BRRUN KOFOED

.....

Det bibelske Israel er et litterært monster i en fantasiverden på linie med Narnia. Så bastant udtaler de to danske professorer i GT Niels Peter Lemche og Thomas L. Thompson sig om den historiske troværdighed af GT.

Og skal man tage disse påstande for pålydende, så smuldrer fundamentet under det gamle Israel altså i øjeblikket mellem fingrene på bibelarkæologer og bibelforskere. Med vidtrækkende konsekvenser ikke bare for vores syn på det gamle Israels historie, men også for de politiske og religiøse 'overbygninger' på det bibelske Israel, som staten Israel og den kristne læsning af GT er et udtryk for. I nærværende artikel skal vi se lidt nærmere på,

hvad en sådan minimalistisk eller skeptisk læsning af GT bygger på, og hvilke konsekvenser den har for den almindelige bibellæser, hvis ikke den bliver imødegået. Først en kort præsentation af den såkaldte Københavnerskole, som ovennævnte to professorer har lagt navn til.

Fra en historikers synspunkt

Med den hellige historievidenskab i ryggen burde sagen vel være afgjort. For det er netop med henvisning til historievidenskaben, der argumenteres for en sådan skeptisk holdning til GT's historiske troværdighed. Men graver man i skeptikernes eget fundament, viser det sig hurtigt, at det er hér slaget om GT's pålidelighed skal stå. Det, som gør Københavnerskolen til

skole, er nemlig dens syn på de gammeltestamentlige teksters historiske kildeværdi, hvor teksterne først og fremmest anses for at være kilder til den tid, de stammer fra. Eftersom de ældste hebraiske og græske bibelhåndskrifter skal dateres til det andet århundrede før Kristus, kan Københavnerskolen med en vis ret hævde, at de gammeltestamentlige tekster er fra hellenistisk tid (332-27 f.Kr.). Det springende punkt er imidlertid, om de *tillige* er at betragte som afskrifter af langt tidligere originaler og dermed pålidelige kilder til de langt tidligere begivenheder, de angiveligt beskriver. Hér pålægges teksterne af minimalisterne en slags omvendt bevisbyrde, hvor de er skyldige i historisk utroværdighed indtil det modsatte er bevist. En nedvurdering, der i praksis betyder, at vi kun kan stole på de 'historiske' oplysninger i GT, hvis de kan bekræftes eksplicit og utvetydigt af samtidige, arkæologiske kilder. Og skeptikerne er uhyre konsekvente: Eftersom nordriget Israel først nævnes i de ikke-bibelske, arkæologiske kilder i forbindelse med assyrerkongen Salmaneser III's slag mod blandt andet Israels kong Akab i 853 f.Kr., så vægrer minimalisterne sig ved at tale om et Israel før dette tidspunkt. Endnu værre står det til med sydriget Juda, der først er eksplicit bevidnet i en reference til Judas kong Akaz i en inskription fra assyrerkongen Tiglath-pileser III's tid (ca. 732 f.Kr.). Al tale om et forenet kongerige under David og Salomo bør derfor ifølge minimalisterne forstumme, og den del af den bibelske israelshistorie, der ligger før ovennævnte bevidnelser, må følgelig betragtes som fantasier, der er blevet til på et langt senere tidspunkt af ideologiske, politiske eller religiøse grunde.

Dobbelte standarder

Nu kan der ikke herske tvivl om, at de gammeltestamentlige

tekster har indgået i den politiske diskussion i Palæstina på for eksempel makkabæertiden i det 2. årh. f.Kr. Ej heller, at vi først og fremmest har at gøre med religiøse tekster, hvor guddommelig indgriben spiller en reel rolle. Men skal spørgsmålet om, hvorvidt de tillige er pålidelig historieskrivning besvares, må svaret hentes i den moderne historievidenskab, så der ikke indføres dobbelte standarder, én for Bibelen og en anden for alle andre tekster. Vurderingen af GT som historisk kilde må altså med andre ord foregå på samme måde, som historikere indenfor for eksempel egyptologien og assyriologien vurderer *deres* kilder. Og skeler vi til disse områder, tages der nok forbehold for de religiøse eller politiske motiver – propagandaen, om man vil – som præger teksterne, men grundlæggende betragtes teksterne som uskyldige i historieforfalskning indtil det modsatte er bevist. Og underkastes teksterne en analyse ved hjælp af en sådan opdateret, historievidenskabelig tilgang til teksterne, så er det helt anderledes åbne og nuancerede spørgsmål, der stilles, end dem, skeptikerne stiller.

En kopi er en kopi er en kopi

Minimalisterne har selvfølgelig ret i, at det udgør et problem, at vi ikke har de originale bibeltekster, men kun en række sene, overleverede kopier. Men i stedet for i udgangspunktet at afvise disse tekster som pålidelige kilder, så stiller den moderne historievidenskab en række afklarende spørgsmål til teksterne. Når en kilde giver sig ud for at være en kopi af en betydeligt ældre original, så er et af de afgørende spørgsmål om det er sandsynligt, at den er blevet overleveret gennem så mange århundreder, og i givet fald hvor nøjagtigt den er blevet overleveret eller *kopieret*. Eller for at blive lidt konkret, når Kongebøgerne i GT beretter, at kong Salomo byggede et tempel til Herren, er det så sandsynligt, >

“[GT’s] fortællinger fører os ind i et Narnia, i en fantasiverden, hvor vi får lov til at leve og finde føde. Det er en verden, der eksisterer i teksterne, og kun i teksterne, og vi behøver ingen hjælp udover teksterne selv til at komme ind i denne verden. Det eneste, vi skal gøre, er at tro på, at denne fantasiverden eksisterer, og bliver til virkelighed for os i dag, når vi vælger at gå ind i den.”

Thomas L. Thompson i *The Origin Tradition of Ancient Israel*.

at en skriver i det 1. århundrede f.Kr. havde adgang til en pålidelig beretning om dette byggeri? Vi taler trods alt om en begivenhed, som ligger omkring 800 år tilbage i tiden i forhold til det ældste eksisterende manuskript?

For at besvare spørgsmålet, må man nødvendigvis overveje en lang række forhold. Men skeler vi til, hvordan andre værker fra den samme periode i den samme kulturkreds er blevet overleveret, viser det sig hurtigt, at hvis vi *overhovedet* skal anse *noget* håndskrifter fra denne periode for at være pålidelige kopier af originalen, så må det *i hvert fald* omfatte de bibelske skrifter. Der er relativt mange eksempler fra oldtiden på skrifter med samme tidspand mellem tidspunktet for den formodede tilblivelse af originalen og den ældste *eksisterende* kopi. Og mens der i mange tilfælde er ganske få eksisterende kopier af andre skrifter, så skiller både de gammeltestamentlige skrifter og de nytestamentlige skrifter sig ud ved at foreligge i et stort antal kopier.

Ser vi dernæst på *dateringen* af kopierne, så kunne man jo forvente, at der over en periode på omkring 1000 år ville være sket store fejl i kopieringen, så der var stor forskel på de forskellige afskrifter. Tager vi for eksempel Shakespeares forfatterskab, så er der i forskellige kopier af hans 37 værker hundredvis af variable læsninger, som stadig diskuteres indædt af historikere og litterærkritikere med hang til Shakespeare. Da man fandt en fuldstændig kopi af Esajas’ Bog blandt Dødehavsrullerne – og dermed fik en kopi, som var 1000 år ældre end den hidtil ældste kopi – var mange overbevist om, at et lignende antal alternative læsninger, ville komme for dagen, og at man dermed kunne mane al tale om en pålidelig eller ‘kanonisk’ bibeltekst i jorden. Også

her er det imidlertid slående, hvor få 'varianter' der i virkeligheden er. Efter omhyggelige sproglige analyser har det nemlig vist sig, at over en kopieringsperiode på næsten 1000 år, så er over 95% af teksten i overensstemmelse med den tidligste kopi. Dertil kommer, at de sidste 5% mestendels består af ord, der er stavet forskelligt, åbenlyse skrivefejl eller andre forskelle, som ikke har med selve indholdet at gøre. I parentes bemærket kan vi nævne, at det tilsvarende tal for Ny Testaments vedkommende er ikke mindre end 99,5%, mens tallet for Homers *Illiade* er 95%. Ser vi derfor på antallet af manuskripter, dateringen af manuskripter og antallet af variable læsninger, er både GT og Ny Testamente blevet overleveret med en nøjagtighed, som er uden sidestykke for den pågældende periode.

Hvis vi dernæst kigger på hvilken *type* information, vi har overleveret i for eksempel Kongebøgerne, så finder vi et måske endnu stærkere argument for, at overleveringen er pålidelig. Studier af både mundtlig og skriftlig overlevering blandt Israels nabofolk i den gamle Orient har nemlig vist, at når det drejer sig om det, vi kunne kalde *identitetsrelateret* viden, så var man meget omhyggelige med *ikke* at forvanske informationerne. Informationer, der betød noget for ens selvforståelse, værnede man om! I det gamle Mesopotamien finder vi således en litterær kanon med tekster, der blev overleveret næsten uden variationer gennem mere end 1000 år. Når det gælder *mundtlig* overlevering i den gamle Orient har vi af indlysende grunde ikke adgang til den i dag, men eftersom studier i mundtlig overlevering i moderne, analfabetiske stammesamfund – for eksempel blandt Balqa-bedouiner i Jordandalen – har vist, at man er i stand til pålideligt at huske

informationer op til 13 generationer tilbage, så må den samme vilje og evne til at huske slægtstavler, begivenheder m.m., som var af stor betydning for selvforståelsen, i endnu højere grad have været til stede i det gamle Israel.

Lakmusprøven

Når det er sandsynliggjort, at for eksempel Kongebøgerne indeholder pålideligt overleverede historiske informationer, så er det tid til at udsætte dem for historikerens ultimative lakmusprøve: Indeholder teksterne anakronismer i forhold til den tid og de begivenheder, de beretter om, eller falder oplysningerne i tråd med det, vi i øvrigt ved om denne tid og disse begivenheder? Også hér består teksterne prøven! For det første optræder både de egyptiske og mesopotamiske konger i præcis den rækkefølge og i den tid, som vi véd fra andre kilder, de skal placeres i. For det andet kan det påvises, at de assyriske kongers navne er stavet på præcis den måde, de blev stavet på i deres egen samtid. Pointen er her, at en forfatter i det 2. århundrede f.Kr. ikke ville have en kinamands chance for at vide, hvordan disse kongers navne skulle staves på en assyrisk dialekt, som var århundreder gammel og som ingen længere kendte noget til, og at teksterne med disse navne derfor *må* være blevet overleveret pålideligt fra gammel tid. De *kan* simpelthen ikke være blevet fabrikeret af en litterær fantast på så stor afstand af begivenhederne. Lægger vi dertil det faktum, at en række oplysninger i for eksempel Kongebøgerne direkte bekræftes af såvel egyptiske som assyriske og babyloniske kilder, så bliver det efterhånden historievidenskabeligt uholdbart at opretholde en grundlæggende skepsis overfor de oplysninger >

“Bibelens billede af Israel kan på ingen måde forenes med regionens historie ... Det er simpelthen en opdigtet historie med nogle få referencer til virkeligheden. Fra en historikers synspunkt er det gamle Israel et monster, som er skabt af de bibelske forfattere og deres moderne efterplærere...”

Niels Peter Lemche i Prelude to Israel's Past.

i Kongebøgerne, som *ikke* bekræftes direkte af eksterne kilder. Med andre ord: Når så meget i Kongebøgerne synes at passe med hvad vi i øvrigt ved, så er det højst sandsynligt, at også resten holder stik! Fra en *metodisk opdateret* historikers synspunkt!

En akademisk diskussion?

Nu kan det jo så anføres, om ikke en sådan akademisk diskussion er temmelig irrelevant for den almindelige bibellæser, men af flere grunde tror jeg vi skal passe på med at tage for let på den ovennævnte skepsis. Det er rigtigt, at historicitet i sig selv kan ikke skabe tro. Troen skabes alene med “Ånds og magts bevis” (1 Tim 4,9). Alligevel har vi Ny Testaments ord for, at det kan høvlte nogle knaster af tvivlens bræt, hvis det, som betragtes som åbenbare modsigelser eller uden rod i virkelighed, kan forklares eller forsvares historisk. For når historiciteten betvivles falder grundlaget for sammenhængen mellem historie og teologi jo sammen. Når Paulus bruger det meste af kapitel 15 i sit første brev til de kristne i Korinth på at referere til mennesker, som har set den opstandne Jesus, så er det uden tvivl for at rydde enhver umiddelbar, intellektuel mistænksomhed af vejen hos korintherne, så de kan høre hans *budskab*. “For at du kan vide, hvor pålideligt det er, som du er blevet undervist i”, skriver Lukas indledningsvis til modtageren af sit evangelium, Theofilus. “For at også I kan have fællesskab med os; og vores fællesskab er med Faderen og med hans søn, Jesus Kristus”, skriver Johannes indledningsvis i sit første brev.

Selvom vi ikke tror på GT som bog eller – ret forstået – på historiciteten i dets beretninger, så er der altså alligevel rige perspektiver forbundet med at beskæftige sig med teksternes

Jens Bruun Kofoed f. 1963

Cand.theol. 1992, ph.d. 2001.

Lektor i Gammel Testamente ved Dansk Bibel-Institut.

Medlem af menighedsledelsen og ulønnet præst i
Københavnkirken.

historiske forankring. Men det er mere end trosforsvar, der står på spil. Meget mere. Ifølge Paulus' argumentation, er frelsen nemlig alene mulig på baggrund af visse *historiske* handlinger. "Er Kristus ikke opstået", argumenterer Paulus overfor de kristne i Korinth, "så er vores prædiken tom, og jeres tro er også tom. Vi kommer så også til at stå som falske vidner om Gud, fordi vi har vidnet imod Gud, at han har oprejst Kristus, som han altså ikke har oprejst, hvis døde ikke opstår. For hvis døde ikke opstår, er Kristus heller ikke opstået; men er Kristus ikke opstået, er jeres tro forgæves, så er I stadig i jeres synder, og så er også de, som er sovet hen i Kristus, gået fortabt. Har vi alene i dette liv sat vores håb til Kristus, er vi de ynkverdige af alle mennesker" (1 Kor 15,14-19). Og argumentet kan skærpes yderligere. Frelsen består nemlig ikke kun i, at Kristus ved sin opstandelse har sejret over døden som vores stedfortrædere, men også i, at han levede sit liv stedfortrædende, så hans retfærdighed kan tilregnes os. Og hvis Kristi retfærdighed består i hans syndfrie liv, så må det også indebære, at alt, hvad han sagde og gjorde, var sandt og syndfrit. Og eftersom Kristus baserede hele sin identitet på, hvad Gud gennem fædrene og profeterne havde åbenbaret og profeteret, vil det have skæbnsvangre konsekvenser for teksternes *indhold*, hvis de fra at være forankrede i virkelige historiske begivenheder *gøres* til litterære *fortællinger*. De mister nemlig intet mindre end deres virkekraft, sandhed og autoritet. Hvis Kristus *ikke* blev oprejst fra de døde, så bliver evangeliet uden reel virkning, når vi forkynder Kristi stedfortrædende død og opstandelse. Hvis Kristus ikke triumferede over synd, død og djævel, så er det uden reel virkning, at vi forkynder det nye liv, som Kristus har frikøbt os til. Tilgivelse erstattes af fortrængning, og opstandelseshåbet

af håbløshed. Ved at forkynde Kristus som opstået fra de døde, uden at han i *virkeligheden* er opstået fra de døde, *gør* vi os endvidere til vidner *imod* Gud, og vi berøver dermed også evangeliet dets *sandhed*. Og hvis vi forkynder et evangelium, som ikke har rødder i virkelige historiske begivenheder, så mister evangeliet også dets *autoritet*. For hvis vi er falske vidner i vores forkyndelse af hvad Gud har gjort til vores frelse, er der jo ingen tvingende grund til at *andre* mennesker skal lade sig sige af det såkaldte Guds ord. Det mister sin autoritet og bliver blot i virkeligheden intet andet end et bestemt fortolkningsfællesskabs kære klenodie i en pluralistisk verden med andre fortolkningsfællesskaber med andre værdier og overbevisninger. Relativismen har sejret.

Der kan siges meget godt om de såkaldt litterære eller narrative læsninger af bibelteksterne, og vi må virkelig glæde os over, at det igen er ved at blive legitimt på både universiteter og seminarier at læse bibelteksterne, som de foreligger, i stedet for at dissekere dem i oprindelige og selvmodsigende kilder. Men hvis det sker på bekostning af den historiske forankring af den bibelske frelses-historie, så er en gammel bibelkritisk front blot blevet erstattet af en ny. Så må troens folk insistere på, at den bibelske virkelighedsopfattelse ikke er et fantasiens Narnia, som folk med hang til overtro går ind i, som om det var et andet garderobeskab. Og på at den bibelske forståelse af verden ikke har mennesket og det menneskeligt mulige som centrum og udgangspunkt, men Ham, som er himmelens og jordens Skaber, som har grebet ind til menneskets frelse og som har lovet en dag at nyskabe himmel og jord, så mennesket kan få lov til *virkelig* at leve livet, som det blev skabt til at skulle leves.

Her bringes anden del af Bertil Anderssons artikel om lidelsestemaet hos Lina Sandell. Første del blev bragt i Budskabet nr. 1/2009.

Lidelsen i Lina Sandells digtning. Del 2

Herren gav, Herren tog

AF BERTIL ANDERSSON. OVERSAT AF FRIDA SKADE

.....

I denne sidste del af artiklen skal vi fokusere konkret på, hvordan lidelsesproblematikken kommer til udtryk i en række af sangene fra Lina Sandells hånd.

”Ingen er så tryk i fare”

Måske er ”Ingen er så tryk i fare” den kendteste af Lina Sandells sange. Den blev digtet omkring 1850, da hun var i slutningen af teenageårene. Allerede dengang viste Lina tillid til, at Gud Fader ”er skjold og væрге” for sit folk (v. 2). Lina havde været meget syg og led stadigvæk under et skrøbeligt helbred. Men ”Ingen nød og

ingen lykke af hans favn os bort skal rykke” (v. 3). Hun stoler på, at Gud kender til hendes sygdomstilstand og at han ”al vores trang og længsel kender”. (v. 3). Lina mener ikke, at lidelsen styres af en ubetinget ond magt. Nej, ”på hans (Guds) mindste vink må alle fjenderne til jorden falde” (v. 4)

Med udtrykket i vers 5: ”Om han tager, om han giver, samme Fader han dog bliver”, virker det, som om Lina allerede som teenager afspejler den lidende Jobs ord (1,21): ”Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet”. Men det er absolut ikke en Gud, som sender ondt og godt uden mål og mening. Lina afslutter verset med at fremholde Guds hensigt: ”Og hans mål er kun det ene, barnets

sande vel at tjene". Måske har en af hendes fars åndelige inspiratorer formet hendes tolkning i de unge år. Johann Arndt skriver nemlig om dette emne i *Den sande kristendom*:

"Og frem for alt, se på den Frelser ... Skulle vi så ikke være tålmodige, når han revser os, for at vi skal få del i hans hellighed ... så livets lidelser ikke skal blive til fordærvelse for os, men til vel-signelse. Som Kristi lidelser er blevet til herlighed, sådan skal det også blive med de kristnes lidelse i Kristus ... Han tugter os ikke for at ødelægge os, men for at føre os til evig lykke og salighed. Kors og trængsel er bare kærlighed ... Al modgang og trængsel sendes os af Gud. Ingenting sker tilfældigt".

"Alle Herrens veje er kun godhed"

"Ingen er så tryk i fare" digtede Lina næsten ti år før hendes far omkom. Hans pludselige død blev en svær prøvelse for Lina. To uger efter skriver hun alligevel til en veninde:

"Jesus lever og viser sig i alt som en *levende og nærværende* Herre. Hvis han ikke var trofast, ville han ikke have været så stærk en fæstning i nøden. Ja, så ville det have været ude med os for længst. Men *han lever og jeg skal leve* ... Jesus har frataget mig det kære-ste, jeg havde på jorden, men han var tvunget til det. For ellers var han ikke blevet mig så *uundværlig og kær*, som jeg ved han ønsker at være. Å, måtte han nu blive mit *et og alt!*"

Lina oplevede det, som om Herren arbejdede med hendes hjerte. Det kæreste på jorden måtte tages bort, for at Jesus skulle være hendes alt. Temaet, "Om han tager, om han giver, samme Fader han dog bliver", kommer senere igen med andre ord i hendes sange. Der bliver det tydeligt, at Lina mener, at det er Gud, som af nåde både giver og tager fra hende. Som her i andet vers i sangen: "Alle Herrens veje":

*Kaster vi et blik tilbage
på de år, som svundet er,
var de lyse eller mørke,
samme kærlighed vi ser.
Samme kærlighed som gav os,
alt hvad her vi længtes mod,
og i nåde tog det fra os,
som os her i vejen stod.
Samme troskab, samme nåde
Gud os altid finde lod.*

Mærker vi ikke et hjerte som hos Job: "Skal vi kun tage imod det gode fra Gud og ikke også det onde" (2,10)? Gennem sorgen blev Lina ført nærmere til Jesus. Dette tolker hun, som Guds hensigt med lidelsen og hun skriver senere:

(v.1)
*Nærmere, o Jesus Krist, til dig,
nærmere, hvad end det koster mig!
Nærmere i morgen end i går,
nærmere, o Herre, år for år.*
(v.3)
*Nærmere til dig, om vejens spor
sig igennem nattens skygger snor.
Hvad der skader mig, o Herre, tag;
drag mig nærmere til dig hver dag.*

(I sidste del af verset kommer det endnu tydeligere frem på svensk: "Hvad det er nødvendigt for dig at tage, Herre tag. Bare dig jeg kommer nær").

Dette stemmer overens med profetens ord: "Min bitterhed er ble- >

Lina Sandell; Gud selv bærer det yderste ansvar for vores lidelser.

vet til fred" (Es 38,17). På grund af lidelse og død kom Lina nærmere til Jesus.

"O Jesus, dit navn er en fæstning i nøden"

Lina så sin far falde i vandet og forsvinde. Først blev hun lamslået af smerte og angst. Hun kunne ikke engang græde. Hun var helt følelsesløs indtil en medkristen sagde til hende: "Det er Herren! Det er Jesus, som har gjort dette!" Da hun hørte de ord, blev hun "løst", og hun skriver:

"Og ved det dyre Jesus-navn kom der igen følelser og liv. Jeg kunne gå ned i kahytten og græde og bede, ja, til sidst kunne jeg endog takke for dette. Herren gav, Herren tog; Herrens navn være lovet!"

Da sorgen væltede ind over Lina, råbte hun i sin nød til Gud under bøn og tårer. Hun skriver i sin dagbog: "Herre, Herre, hvad er din mening med alt dette? Lad ikke fjenden føre mig til fald ... du ser, at jeg er så tvivlende og usikker". Hun forstår ikke Herrens handle-måde, og hun beder om, at Gud vil beskytte hende mod djævelens fristelser, som kommer over hende i lidelsen.

Med Guds hjælp kan hun senere takke for hans omsorg også i lidelsen. Lina vokser yderligere i at finde tryghed i nøden og hun fremstiller Jesus, både som den der tager hendes far bort og som den der trøster hende. "O Jesus, dit navn er en fæstning i nøden" blev digtet kort tid efter ulykken. Lina havde fundet sin fæstning og synger i tredje vers:

*Dit navn er en klippe,
når fristet jeg bliver,
et tårn, som slet ingen omstyrte kan,
et lys, som den tætteste tåge fordriver,
en kilde, som giver mig levende vand.*

"Og Hans mål er kun det ene" "Er det sandt, at Jesus er min broder?"

Som nævnt fungerer Lina Sandell for mange, som talskvinde for den vækkelsesbevægelse, hun var en del af. Gennem Rosenius' forkyndelse blev Lina inspireret til at skrive nye sange. Rosenius' fortolkning af Romerbrevet 8,17-18 tydeliggør storheden i at Kristus er vores broder og at Jesu Fader er vores Fader. Rosenius peger på storheden i at være Kristi medarbejder til herligheden, men samtidig klargør han, at lidelsen for en kristen er et nødvendigt onde, som hører med til et liv med Kristus. Rosenius skriver:

"Alle den slags lidelser har vi kun af den grund, at Kristus er i os; og da udgør de et sikkert tegn på den arv, som en Kristi medarbejder, som nu opdrages, engang skal få. Vil du ikke have sådanne lidelser med Kristus nu, så må du ikke bilde dig ind, at du en gang skal arve herligheden sammen med ham ... alle lidende kristne har her en stor trøst, nemlig den, at lidelse ikke repræsenterer noget ondt tegn ... hvor bitre vores lidelser end er, så varer de dog kun denne korte tid ... vores bedrøvelse er ... snart forbi, men herligheden varer evigt".

Lina tolker på en fantastisk måde hvad dette indebærer, når hun skriver: "Er det sandt, at Jesus er min broder?" Sangen blev trykt i *Pietisten* i 1863 i forlængelse af Rosenius' udlægning. Når Kristus er blevet hendes bror, da kan hun også bære lidelsen og tårerne, som følger med korset. Og hun afslutter sangen med at bede Gud om at åbne hendes øjne, så hun kan se "at lidelsen er for intet at regne mod den herlighed, som skal åbenbares på os" (Rom 8,18).

(v.1)

*Er det sandt, at Jesus er min broder,
er det sandt, mig arven hører til,*

*skal jeg nyde faderhusets goder?
O, så bort med, hvad mig ængste vil!*

(v.6)

*Samme arv deroppe i det høje,
samme Himmel, samme Gud og Far.
Herre, Herre, åbne du mit øje
for de skatte, jeg i sandhed har!*

”Hvorfor sukke, hvorfor klage?”

I sangen ”Varför sucka, varför klaga” som Lina Sandell digtede i 1861, er temaet: ”Den Herren elsker, tugter han”. Her tolker hun Herrens handlinger som en tugt over hendes stenhjerte, for at det kan bøjes og formes. Men nåde eller tugt, ”hans mål er kun det ene, barnets sande vel at tjene”:

(v.2)

*Utan kors kan du ej vara,
Om du liv i Kristus fått;
Ty hur skulle han väl spare
På en sak, som gör så gott.
| : Den han älskar : |*

Agar han til nytta blott

(v.7)

*Ack, så må vår Fader råda,
Han, som hitintills oss lett!
Nåd och aga ha ju båda
Samma mål, som vi nu sett.
| : Nåd och aga : |*

Äro för Guds barn blott ett.

Gennem denne udlægning istemmer Lina profetens ord: ”Jeg er Herren, der er ingen anden, der er ingen anden Gud end mig. ... Jeg danner lyset og skaber mørket, jeg frembringer fred og skaber ulykke, jeg, Herren, frembringer alt dette”. (Es 45,5-7). For mange er det en mærkelig tanke, at Gud bærer ansvaret for ulykken i vores liv, men denne tanke er godt funderet både i Det gamle og Det nye Testamente. I bogen *Gud hvorfor sover du?* henviser Leif Andersen for eksempel til bibeltekster som Første Samuelsbog 2,6. Anden Mosebog 4,11. Jobs Bog 1,21; 2,10. Klagesangene 3,38. Amos’ Bog 3,6. Matthæusevangeliet 10,29. Jakobs Brev 1,2 og Første Petersbrev 4,19. Lina har set dette og skriver i en anden sang:

(v.2)

*Spørg ej sådan, Herren ved det,
hvad nødvendigt for dig er;
på hans kærlighed og nåde
har du mange prøver her,
derfor bør du ikke tvivle
på hans ømme hjertelag,
også når han dig opdrager
gennem modgang, sorg og slag.*

Ordene bærer et umiskendeligt præg af Skriftens: ”Det er mig, der dræber og gør levende, har jeg knust, er det mig, der læger” (5 Mos 32,39).

Populære begravelsessalmer

Som afslutning på denne undersøgelse, skal vi kort fremhæve >

to sange, som stadigvæk bruges ved begravelser i Sverige. Linas vidnesbyrd er, at hun bygger sin sang på et levende fællesskab med Herren.

Med hendes udgangspunkt, troen på en for os korsfæstet, men levende Herre, kan vi også med frimodighed synge om trykningen i Linas populære sange.

”Kun en dag, et øjeblik ad gangen”

I et levende fællesskab med Herren kan vi tage en dag ad gangen – ”hvordan det end mig går”. Ja, dette er muligt. For ”i min Faders hånd jo alting står” og det er ham, som giver ”mig dens lille del af fryd og smerte” (v. 1). Hvad enten vi møder glæde eller lidelse, lover Jesus at bære vores bekymringer (v. 2) Når vi hviler på dette løfte, får vi hjælp til at bede: ”Hjælp mig, at jeg, ej af vantro fangen, af din faderhånd modtage kan kun én dag et øjeblik af gangen, til jeg salig når dit gode land!”(v. 3)

”Bred dine nådes vinger”

Denne sang formidler godhed, nærhed og tryk, når vi skal sove og når nogen overlades til den sidste hvile. Lina giver udtryk for, at hun under Jesu vinger kan hvile stille i både ve og vel. Hun beder om, at Jesus vil være hendes visdom og trøst, så hun kan følge ham med lyst. I Linas første udkast, brugte hun metaforen med Jesu vinger som følger: ”Bred dine nådes vinger, min Jesus, over

mig, og lad din lille kylling få gemme sig hos dig”. Denne formulering gav et endnu dybere perspektiv, når det gælder godhed, nærhed og tryk.

Sammenfatning

Lina Sandell fik livet igennem sin tilmålte del af modgang og smerte. Gennem studiet af hendes sangproduktion, dagbogsnotaterne og private breve, har vi gjort klart, hvad Lina ønskede at formidle med ”Om han tager, om han giver, samme Fader han dog bliver”. Det indebærer i Linas forståelse, at Gud selv bærer det yderste ansvar for vores lidelser. Men han sender dem i sin nåde. Hvis dette er en uvant tanke for os, så er vi altså alligevel vant til at synge om den! Måske er Linas sange så populære i vide kredse, fordi man ikke reflekterer over, hvem Lina faktisk tillægger ansvaret for lidelsen. Hun skriver med udgangspunkt i en levende kristen troskamp. Hun råber sin nød ud og græder over, at hun ikke forstår Guds handlemåde. Men det er også Gud selv, som er hendes trøst. Jesus åbnede hendes øjne, så hun fik lov at se Guds mening med lidelsen: At drives nærmere Jesus og formes med tanke på herligheden.

Teologisk referenceramme

Gennem sin tolkning af Guds ansvar i menneskets lidelse holder Lina Sandell sig indenfor en klassisk luthersk teologisk referen-

Bertil Andersson f. 1974

Master i teologi ved Fjellhaug Misjonshøgskole 2007.

Missionær i Mongoliet.

Ordineret præst i Missionsprovinserne, Sverige.

ceramme. I denne referenceramme opfattes Satans magt som virkelig, men Satan har ikke ansvaret for lidelsen, fordi hans magt er begrænset. Guds sejr er så stor, at han bruger Satan som sin "skødehund". I menneskets lidelse udfører Gud sin "fremmede gerning" med vores evige vel for øje – også når vi ikke forstår. Leif Andersen skriver at Luther mente at dom og tugt i livet er "Guds fremmede gerning" – med frelsen som mål. Luther taler om, at de kristne ikke får et liv i bekvemmelighed, for det er farligt. Fred og ro fremelsker kærlighed til dette liv. Uro og lidelse har til formål at vække os og gøre os åndelige bevidste. Selv om vi oplever Gud som fjern eller skjult, er han nær.

Når Gud er den yderste ansvarlige for vores anfægtelser, ja, da har vi en at gå til. Som børn af gode forældre, klager vi vores nød til vores kære far. Vi kan opleve lidelsen som meningsløs, men i Guds perspektiv har den mening. I stedet for at tale om en mening i lidelsen, bør vi tale om Guds mening med lidelsen. Hvis vi har samme udgangspunkt som Lina Sandell, kan vi frimodigt fortsætte med at syngesammen med hende: "Om han tager, om han giver, samme Fader han dog bliver".

Oprindeligt trykt i Fast Grunn nr. 3/2008.

Litteratur

Harling, Per (2004) Blott en dag. Lina Sandell og hendes sanger. Oslo: Verbum

Holtér, Stig W. (1991): Kom, tilbe med fryd. Innføring i liturgikk og hymnologi.

Oslo: Solum.

Hägglund, Bengt (2002): Arvet från reformationen – teologihistoriska studier.

Göteborg: Forsamlingsforlaget.

Juelsson, Gunnar (2001): "P. L. Söllergren – kyrkofadern i kaplanstugan, "Tio andliga Värgröjare. Göteborg: Kyrkliga Forbundets Bokforlag (47-54).

Lodin, Sven (1956): C. O. Rosenius. Stockholm: Evangeliska Fosterlandsstiftelsens bokforlag.

Lova Herren – Sangbok for hem og forsamling (1988) Stockholm: BV-forlag

Lövgren, Oscar (1965): Lina Sandell: Hennes liv og sangdiktning. Stockholm: Gummessons bokforlag.

Riiber, Anne-Marie (1954): Lina Sandell. Oslo: Lutherstiftelsen.

Rosenius, C. O. (1931): C. O. Rosenius samlade skrifter, Romarbrevet I. Stockholm: Evangeliska Fosterlandsstiftelsens bokforlag.

Sundgren, Niels og Gerd Grønvold Saue (1980): Blott en dag. Lina Sandells liv og sanger. Oslo: Aschehoug.

Valen-Sendstad, Astri (2000): Lina Sandell. Et dikterliv til Herrens ære. Oslo: Lunde.

AF JENS OLE CHRISTENSEN

Melkrukken skal ikke blive tom

Refleksioner over livsværdier og givertjenesten

Kristine Sølvsten Engell-Kofoed

Forlaget Sølvsten 2007

258 sider, kr. 169,-

Undertitlen på bogen lyder: *Refleksioner over livsværdier og givertjenesten*. Hermed er angivet at denne bog handler om kristnes forhold til penge.

Kristine Engell-Kofoed fortjener meget ros for denne bog.

Først og fremmest fordi hun har haft modet til at skrive den. Emnet er tæt ved at være de kristnes sidste tabu. Man kan til nød tale om givertjeneste i økonomiske artikler i vores blade, i kollekttaler, sjældnere i prædikener; men efter manges vidnesbyrd er det et sjældent tema for kristnes indbyrdes samtale.

Dernæst fordi hun skriver med lidenskab og engagement. Man kan virkelig mærke,

at det er en bog, Kristine Engell-Kofoed ikke har skrevet fordi hun *skal*; men fordi emnet brænder i hende. Meget ville se anderledes ud i kristent arbejde i Danmark, hvis mange havde den lidenskab – og praktiserede – som vi møder i denne bog. Jeg er temmelig overbevist om, at den kun har kunnet skrives på denne måde, fordi hun har levet med dette emne i mange år. Og gang på gang mærker man praktikerens bag.

Endelig formår hun at vise, hvordan tanker om de kristnes økonomiske ansvar både for kristent arbejde og for menneskers fysiske nød er dybt indflettet i hele det bibelske budskab. Vi finder i denne bog grundige (og måske engang imellem lidt for lange!) gennemgange ikke mindst af gammeltestamentlige tekster. Vel at mærke ikke kun tekster, der handler om rigdom og penge; men forfatteren formår at knytte temaet op på en lang række andre temaer fra hele Bibelen. Dermed kommer det til at handle om livsholdning og ikke alene om kroner og ører. Og givertjenesten knyttes til vores billede af Gud og hans kærlighed til os.

Kapitlet, som har givet anledning til titlen

Om givertjeneste; Det handler om livsholdning og ikke alene om kroner og ører.

(Kap 7 om Elias i Sarepta), er præget af en enkel tillid til Guds omsorg for stort og småt i vores liv. Den tillid er en nødvendig forudsætning, hvis talen om givertjeneste ikke skal blive en tung og sur pligt.

To kritiske bemærkninger:

Først: Kristine Engell-Kofoed har gjort et stort stykke arbejde med at kortlægge givertjeneste i kristne miljøer i Danmark. Det er godt forsøgt; men undersøgelsen er temmelig gammel (1990-91). Jeg tror bogen havde vundet ved at denne undersøgelse var blevet udeladt.

Dernæst: Bogen har den opfattelse, at tiende er en kristen forpligtelse. Jeg må indrømme, at selv om det havde været dejligt – enkelt og forpligtende – hvis det var tilfældet, så tror jeg ikke på den bibellæsning. Det skrift i Det Nye Testamente som tydeligst betoner givertjenesten (2 Kor) nævner slet ikke tienden. De eneste steder i NT, hvor tienden behandles er Matthæusevangeliet 23,23 og Lukasevangeliet 11,42 og begge steder er det efter min vurdering fordi der tales til farisæere, som stadig lever under den jødiske ceremo-

niallov. Vi er med givertjenesten ude i det misbrugelige område, hvor enhver kaldes til at give som han har råd til (1 Kor 16,1ff). Også på det punkt ligner givertjeneste al anden tjeneste i Guds rige.

Men disse bemærkninger skal ikke skygge for at Kristine Engell-Kofoed har skrevet en bog, som fortjener at blive læst og arbejdet med. Og så fortjener den ikke bare bifald; men at den får genklang i kristne menneskers liv.

En lille overvejelse, som ikke sigter specielt til denne bog, men til den meget udstrakte brug af begrebet *givertjeneste*, som stort set alle på den bibeltro fløj af kirken benytter sig af.

Ordet er et kunstord, som jeg aldrig har hørt andre end folk fra vores miljø bruge. Bibelen taler om *gavmildhed* (2 Kor 8,3 og 1 Tim 6,18). De grundtvigske valg- og frimenigheder, som samler lige så meget ind via gavebreve som IM, ELM og LM til sammen (!), kalder disse ordninger for *organiseret gavmildhed*. Jeg spørger mig selv, om der overhovedet er noget vundet ved at fastholde det subkulturelle ord

givertjeneste, når det er muligt at tale både mere bibelsk og forståeligt ved at sige gavmildhed. Ydermere er gavmildhed i min sprogforfølelse et lyst og glad ord, mens der er temmelig meget overjeg i ordet givertjeneste. Så kunne vi jo kalde de faste ordninger for *planlagt gavmildhed*. Så har vi da demonstreret vores selvstændighed overfor de grundtvigske!

Jette G. Kristensen; Jeg oplever altid hans anliggender som nærværende og relevante.

AF JETTE G. KRISTENSEN

Ateistisk andagtsbog

– nu med nuancer

Leif Andersen

Credo 2008

224 sider, kr. 199,95

Jeg må indrømme, at jeg var lidt skeptisk, inden jeg begyndte at læse denne bog, fordi ideen med en ateistisk andagtsbog lød lidt mærkelig og ærlig talt lidt irriterende i mine ører.

Men Leif Andersen kan noget med ord. Hans måde at formulere sig på taler lige til mig, og jeg oplever altid hans anliggender som nærværende og relevante. Denne andagtsbog er ingen undtagelse. Han lægger ud med at definere sig selv som ateist af natur og bruger derefter bogen til at gå den kristne tro efter i søm-mene ud fra en ateistisk synsvinkel og give ateismen det modsvar, troen på Jesus faktisk har.

Leif Andersen går til værks med en befriende ærlighed og uimponerethed over de angreb verdens kloge hoveder har sat ind mod den kristne tro. Lad mig illustrere. Hvert stykke har en overskrift efterfulgt af et citat. Til stykket "er der nogen?" hører citatet: "Der MÅ være liv derude", som er taget fra Illustreret Videnskab. Den overskrift får så Leif Andersen til at udbryde: "Vel må der da ej". Fantastisk. Han skriver godt og klart og fyndigt og humoristisk og det er ikke svært at følge med, selv om

der er stykker, hvor læsehastigheden med fordel kan sættes ned.

Vigtigst af alt er, at bogen er opbyggelig. Den taler både til hjernen og hjertet.

Den indeholder både aha-oplevelser og nåå-ja oplevelser og kan bruges både til egen opbyggelse og som oplæg til debat.

Det gjorde mig godt at læse den, også selv om jeg ikke må kæmpe med den samme tvivlende natur, som Leif Andersen giver udtryk for. Men i mødet med almindelige verdslige danskere dukker disse spørgsmål også op, og bogen giver god ammunition til sådanne samtaler, men den er samtidig en påmindelse om, at ingen bliver argumenteret ind i Guds rige.

Undervejs fik jeg fornemmelsen af, at det er vigtigt at være skeptisk indstillet over for verden med dens tildragelser. At der er lidt mere dybde i troen, hvis man har kæmpet sig til den. At det er lidt finere at være tvivler af natur. Men det er det altså ikke. Vi er bare forskellige, også på det område.

Det er en dejlig bog.

AF SØREN CHRISTENSEN

Medvandring

Ole Magnus Olafsrud, Tonje Haugeto Stang og Tor Martin Synnes

Credo 2008

167 sider, kr. 199,95

"Medvandrer" – et lidt anderledes begreb, men det siger vel nok noget meget forståeligt umiddelbart. Det handler om en, der vandrer sammen med andre, og om at man styrker hinanden på denne vandring.

For nogen tid siden fandt jeg bogen *Langs samme vei – en resursbok for medvandre-re*, og alene titlen gjorde mig så nysgerrig, at jeg uden videre købte bogen, for dette lød bestemt interessant. Det er derfor med stor glæde, at jeg nu anmelder den danske udgave.

Der er skrevet mange bøger om det at være kristen og det at tjene Gud, at være discipel, at nå andre mennesker med evangeliet. Jeg har læst en del af dem, og de har mange gange givet mig et ordentligt spark bag i, og sendt mig af sted i en ivrig tjeneste, for nu skulle det være, jeg ville også være en god kristen der fik rakt evan-

geliet videre. Og hver gang er jeg endt med en dårlig samvittighed, når jeg efter noget tid gav op. Tjenesten var spændende nok, men umenneskeligt hård. At være kristen på fuld tid kunne tappe for energi, men det var også lidt svært at komme med gode begrundelser for en halvtidskristendom (for ikke at sige fritids- eller lejlighedskristendom).

Hvordan bliver det at være en kristen på fuld tid noget, som går op i en højere enhed med det at være et almindeligt menneske, der lever en normal hverdag sammen med andre i naturligt fællesskab?

Bogen »Medvandring« forsøger at give et svar på dette spørgsmål. En mand fortæller om, hvordan han på en lidt trist måde har fået sig fem rigtigt gode ikke-kristne venner, for de fem var engang kristne og aktive i det kirkelige arbejde, men har nu opgivet det hele. Så fortæller han, at det, der reddede ham, var, at han på en lejr fik spørgsmålet: »Hvordan har du det?« Han havde været vant til at skulle redegøre for, hvad han havde gjort og nået i sin tjeneste, men nu spurgte en til ham, og han mærkede trætheden og udmattelsen. Medvandring handler om at se personen frem for det, personen får gjort. At vi bliver >

AF FRIDA SKADE

opmærksomme på vores kristne brødre og søstres behov og følelser frem for at måle og veje hinanden på vores indsats. Medvandring handler om gå sammen med. Ikke at gå i stedet for. Ikke at være en fjern ekspert, der altid har de rigtige svar, men som ikke er sammen med andre. Det store forbillede for medvandringen er Jesus og den måde, han var sammen med sine disciple på. Han brugte tid på den lille gruppe og udrustede den til tjeneste. »Medvandring« handler både om den enkelte kristne, der i sin hverdag rækker evangeliet videre enten i ord eller handling (eller begge dele), og om menigheden med de forskellige tjenester, og bogen har også et par særlige kapitler til lederne. Bogen anbefales på det varmeste med håbet om, at den mange steder kommer til at gøre en forskel.

At bede enkelt

Martin Luther
LogosMedia 2008
99 sider, Kr. 98,-

Bogen er, som det fremgår af forsiden, opdelt i to dele. Den første – skrevet af Martin Luther – er en meget konkret undervisning, der opmuntrer til en enkel og ægte samtale med den levende, almægtige Gud. Den anden del – skrevet af Gerhard Schittko – er en oplysende artikel om, hvor nuanceret og dynamisk Martin Luther har taget temaet bøn op, og hvor stor hjælp kristne kan få af hans vejledning.

”At bede enkelt” blev til som svar på en anmodning fra en af Luthers venner, barberen Mester Peter, der bad om hjælp til at bede ret. Efter en indledning om, hvorfor det er nødvendigt at bede og at bøn og arbejde hører sammen – ja, vor daglige

Luther; En god bøn skal nemlig ikke være lang eller trækkes i langdrag, men bed til gengæld ofte og af hjertet.

gerning kan faktisk ifølge Luther være en bøn og en lovprisning til vor Himmelske Fader – går Luther over til at bruge bøn-
nen *Fadervor* til helt konkret at undervise om bøn. Luther knytter en uddybende bøn til hvert enkelt led af *Fadervor*, hvor det udfoldes, hvad de enkelte led indeholder. Herefter kommer der et afsnit, hvor Luther gør det meget klart, at bøn ikke må blive til en sludren, hvor tankerne flyver hid og did, og derfor opmuntrer han også til ikke bare at remse hans bønner op, men lytte til Helligånden, bruge egne ord og bare lade Luthers bønner være en ramme, der hjælper til med at strukturere bøn-
nen og holde os fast til emnet.

Luther fortsætter herefter med at bruge *De ti Bud* som oplæg til bøn, og her "fletter han en krans i fire dele" af lære, taksigelse, bod og forbøn. Han kommer ikke som under *Fadervor* med konkrete bønner, men fortæller enkelt og vedkommende om, hvordan han bruger denne "firefoldighed" i sine bønner. Igen gør han det klart, at vi ikke bare skal remse tingene op, men bruge hans forslag til inspiration og opmuntring, som han siger det på side

51: "En god bøn skal nemlig ikke være lang eller trækkes i langdrag, men bed til gengæld ofte og af hjertet. Det er nok, hvis du kommer igennem et eller et halvt afsnit; det kan tænde en lille flamme i dit hjerte". Til sidst bruger Luther *Trosbekendelsen* som grundlag for bøn, og også her bruger han den flettede krans i fire dele.

Jeg synes, at der er megen inspiration at hente i dette lille skrift. Luthers ordforråd, især når han beskriver de gudløse, er stærkt, og det er nok ikke lige de ord, jeg vil bruge, men vi lades ikke i tvivl om, at det er en åndskamp mod Djævelen, vi er sat ind i, og at bøn-
nen er livsvigtig i denne kamp.

I anden del af bogen, viser Gerhard Schittko os, at Luther var en bønnens mand, som både levede og lærte den rette bøn. Det har gjort et dybt indtryk på Schittko at beskæftige sig med Luther som et bedende menneske, og der er et spørgsmål, der er blevet påtrængende for ham: Hvor vigtig er bøn-
nen for kristne mennesker i dag? Det spørgsmål besvares under læsningen.

Jeg kan varmt anbefale bogen, og det er

mit håb og ønske, at den må blive til inspiration og motivation for mange til at se behovet for og velsignelsen ved at bruge tid på Guds Ord og bøn. Det har vi brug for både for os selv og for menigheden i vandringen mod vort himmelske mål og i kampen mod det onde.

Telefon 4820 7690
logosmedia@dml.dk
www.logosmedia.dk

102 sider (indb) – kr. 149,95

Det er fuldbragt

Hans Erik Nissen

Hvordan gør man påskens indhold levende og aktuelt i dag? Den udfordring tager Hans Erik Nissen op i "Det er fuldbragt", som består af 40 små andagtsstykker.

Andagterne koncentrerer sig om de sidste syv udtalelser, som Jesus kom med, da han hang på korset.

På den måde har bogen fokus på det helt centrale i påskens: Jesus død for vore synder.

Bogens layout er smagfuldt og farverigt og understøtter dens dybe budskab.

118 sider – kr. 129,95

Omvendt

Einar Solli

Kristian mener det virkelig alvorligt med at være kristen. Og han anstrenger sig for at leve som en. Men han føler, at han løber ind i nederlag efter nederlag og aldrig kommer videre.

Kristian studier af Bibelen og samtaler med mennesker giver mange aha-oplevelser. Om forholdet mellem tro og gerning. Om hvordan Gud vejleder i hverdagen. Om hvad Gud mener om forelskelse, ægteskab og homofili. Om lovens og evangeliets plads i kristenlivet.

Den røde tråd gennem hele bogen er dette: Guds tanker er helt anderledes end vores. Guds virkelighed er den omvendte verden.

Udgiver

Luthersk Mission
Industrivænget 40
3400 Hillerød
Bladnr. 47700

Returneres ved varig adresseændring

lm

LUTHERSK MISSION

budskabet